

Prof. dr hab. Alina Nowicka-Jeżowa
Profesor zw. Uniwersytetu Warszawskiego

RECENZJA
DOROBKU NAUKOWEGO, DYDAKTYCZNEGO I ORGANIZACYJNEGO
DR. MICHAŁA BAJERA
W SPRAWIE NADANIA STOPNIA NAUKOWEGO DOKTORA HABILITOWANEGO
NAUK HUMANISTYCZNYCH

Sylwetka Habilitanta

Dr Michał Bajer studiował filologię romańską w Uniwersytecie Adama Mickiewicza pod kierunkiem profesora Mirosława Loba i uzyskał na tymże uniwersytecie w roku 2008 stopień naukowy doktora nauk humanistycznych na podstawie rozprawy *L'imagination du spectateur dans les écrits sur le théâtre d'François Hédelin d'Aubignac*. Od czasu ukończenia studiów magisterskich (2004) był związany z Uniwersytetem Szczecińskim jako doktorant i adiunkt w Katedrze Filologii Romańskiej, a od roku 2020 pracuje jako wykładowca w Akademii Sztuki.

Charakterystyka dorobku naukowego

W ujęciu statystycznym dorobek naukowy Habilitanta przedstawia się następująco: przed uzyskaniem stopnia doktora wygłoszone zostały 3 referaty, opublikowane 3 artykuły w monografiach i 2 w czasopismach naukowych. Po uzyskaniu doktoratu, a szczególnie w ostatnim dziesięcioleciu nastąpił spektakularny wzrost liczby i jakości studiów. Autor opublikował 12 rozpraw w monografiach naukowych opracowanych w środowiskach polskich (Uniwersytetów Szczecińskiego, Poznańskiego, Warszawskiego, Śląskiego, Toruńskiego, Instytucie Badań Literackich PAN) i zagranicznych (Tübingen, Villeneuve d'Ascq, Dijon) oraz 23 artykuły w czasopismach międzynarodowych („Cahier Roucher-André Chénier”, „Rocznik Komparatystyczny – Comparative Yearbook”, „Journal for Eighteenth-Century Studies”) i w renomowanych periodykach polskich („Pamiętnik Literacki”, „Odrodzenie i Reformacja”, „Wiek Oświecenia”, „Terminus”, „Ruch Literacki”, „Kwartalnik Neofilologiczny”, „Pamiętnik Teatralny”, „Orbis Linguarum”, „Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae”, „Studia Romanica Posnaniensia”, „Rocznik Komparatystyczny”). W perspektywie oceny dorobku współpraca z wieloma ośrodkami naukowymi w Polsce i za granicą potwierdza wysoką wartość studiów Habilitanta oraz ich znaczenie we współczesnej debacie naukowej.

Ponadto dr Michał Bajer opracował i wydał dwie znaczące edycje krytyczne: Stanisława Morsztyna *Hippolit tragedia jedna z dziesiąci, które wierszem łacińskim napisał Seneka, na polskie przetłumaczona*, *Andromacha, tragedia z francuskiego przetłumaczona* (wraz z Radosławem Rusnakiem, Instytut Badań Literackich PAN, Biblioteka Pisarzy Staropolskich 42, Warszawa 2016) oraz *Trzy poetyki z czasów Richelieu. Francuski klasycyzm w dramacie* (wybór, przekład i opracowanie M. Bajer, Słowo/obraz/terytoria, Gdańsk 2010, Theatroteka, t. 16). Współredagował z Beatą Kędrzą-Klebeko, Anną Kricką, Nelli Przybylską trzy monografie zbiorowe, opublikowane w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Szczecińskiego: *Ambiguité et ses contraires* (2011), *Croyance – Vérité- Mensonge* (2014), *En quête de bonheur* (2016).

Współorganizował na macierzystej uczelni trzy międzynarodowe konferencje naukowe w Pobierowie 2010, 2012, 2014 i wygłosił na nich oraz na innych konferencjach w kraju (Szczecin, Katowice, Wrocław, Lublin, Warszawa) i za granicą (Paryż, Edynburg, Nijmegen, Bazylea, Rouen, Leeds, Miluza) 45 referatów, związanych z realizowanymi tam programami badawczymi.

Panoramę intensywnej pracy naukowej dopełnia udział w dwóch projektach badawczych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i trzech Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w charakterze wykonawcy merytorycznego: autora, edytora, tłumacza, konsultanta, redaktora oraz udział w charakterze referenta i autora publikacji w projektach międzynarodowych uniwersytetów w Nijmegen i Bazylei. Habilitant jest ponadto aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekami Osiemnastym oraz współpracownikiem (recenzentem) redakcji „Rocznika Komparatystycznego i „Res facta Nova”, a także recenzentem zewnętrznym przy Komisji ds. Oceny Grantów wewnętrznych w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza (IDUB)” w Uniwersytecie Wrocławskim.

Indeks Hirscha 1, liczba punktów MNiSW 746.

W zespole rozpraw pomieszczonych w czasopismach i tomach zbiorowych, a także w zbiorze referatów wygłoszonych na konferencjach i sympozjach zwraca uwagę szerokie spektrum problematyki dotyczącej w przeważnej mierze dramatu francuskiego oraz jego polskich przekładów i adaptacji. Znajdujemy tu prace bibliologiczne, rejestrujące wyniki kwerend źródłowych („*De la librairie à la traduction dramatique: Le livre de théâtre français en Prusse royale et en Pologne /1668-1730/*”, 2020; „*Fedra*” dla Antoniny Hoffmanowej. *Adnotowany egzemplarz tragedii Jeana Racine’a z 1873 roku*, 2019). Szczególnie ważne są omówienia recepcji druków teatralnych, głównie obcojęzycznych, w Rzplitej oraz kolekcji prywatnych.

Wśród studiów poświęconych retoryce oraz poetyce tragedii i innych form teatralnych wymienimy *La poétique perfectionnistes vs. la poétique de l'imperfection: le classicisme et le baroque dans l'esthétique théâtrale au XVIIe siècle en France*, 2016; „*Ut pictura translatio*”. *Hipotypoza i opis w pracy Jana Chęcińskiego jako tłumacza włoskich librett*, 2015; *Retoryczna funkcja historycznego exemplum w operze włoskiej i francuskiej I poł. XIX wieku*, 2012; *Les sources et les directions principales du discours sur l'imagination au XVIIe siècle en France: critères philosophique et rhétorique*, 2012).

Najliczniejszą grupę stanowią prace analityczno-interpretacyjne poświęcone przekładom od XVI do XIX wieku. W XVI stuleciu uwagę Habilitanta przyciągnęła senecjańska tragedia *Troas* Łukasza Górnickiego („*Słowa moich ust będą, ale Greków chcenie*”. *Reprezentacja poselstwa w III akcie Troas Łukasza Górnickiego*, 2015; *Ethos królewskiej mówczyni i obraz ciągłości dynastycznej w staropolskim przekładzie tragedii Troas Łukasza Górnickiego według Seneki*, 2015). Badania w zakresie XVII wieku skupiły się wokół przekładów Stanisława Morsztyna (*Problem spójności tekstu w staropolskim przekładzie tragedii. Stanisław Morsztyn i „Andromacha” z Racine’a*, 2015; *Andromacha de Stanisław Morsztyn: Pour une analyse dramaturgique d'une traduction baroque de Racine*, 2013). Studia poświęcone translacjom szesnasto- i siedemnastowiecznym prowadziły w wiek XVIII, który pozostaje zasadniczym obszarem badań Habilitanta (tu m. in. *La traduction des descriptions „savantes” de Delille: le troisième chant de “L'Homme des champs” en anglais, en italien et en polonais*, 2020; *Między psalmami a pornografią. Jean Baptiste Rousseau i jego kantaty w sztuce translatolskiej polskiego oświecenia*, 2020;

W centrum refleksji badawczej pozostaje klasycyzm w literaturze francuskiej, a następnie polskiej. Prace romanistyczne są w tym zakresie poświęcone tekstom dramaturgicznym (*Problem refleksji nad spektaklem w klasycystycznej teorii teatru we Francji*, 2014; *Językowe obrazowanie w klasycystycznej poetyce dramatu we Francji na przykładzie Praktyki teatru Francois Hédelina d'Aubignac /1657/*, 2014; *Le personnage dramatique dans les approche poétique et pratique du texte dramatique au époque classique en France*, 2009) oraz towarzyszącej im refleksji naukowej, np. rozważaniom o głosie ludzkim (*La Pitié (1803) et La Conversation (1812) de Jacques Delille par rapport aux recherches sur la voix humaine et la parole*, 2020). Ważnym etapem studiów nad poetyką klasycyzmu francuskiego jest antologia *Trzy poetyki z czasów Richelieu* (ze wstępem, przekładem i opracowaniem M. Bajera, słowo/obraz/terytoria, 2010), obejmująca fragmenty dzieł Jeana Chapelaina (*Przemowa o poezji przedstawiającej*, ok. 1630), Julesa Pileta de La Mesnardière'a (*Poetyka*, 1639), Francois Hédelina, D'Aubignac (*Praktyka teatru*, 1657). Autor zdecydowanie sprzeciwia się

anektowaniu literatury tego okresu do baroku, a także dopatrywaniu się w niej kartezjańskiej wykładni intuicji. Dowodzi, że pod patronatem kardynała rozwijała się klasycystyczna teoria i praktyka dramatu, oparta na racjonalistycznej interpretacji reguł sztuki i związana z kanonem Arystotelesa i Horacego oraz jego interpretacjami renesansowymi. Podkreśla retoryczny charakter postulowanego w poetykach stylu i przedstawia formy dyskursu. Uwypukla strukturę argumentacyjną tekstów teoretyzujących, odnoszących się do techniki dramaturgicznej i ciekawie dokumentuje proces oddalania się od formuły arystotelesowskiej w kierunku nowoczesnego projektowania recepcji tekstu dramatycznego. I wprawdzie odrzucenie problematyki koegzystencji klasycyzmu z podmiotami estetyki barokowej (we współczesnym tego słowa znaczeniu!) upraszcza i spłaszcza kreowany obraz kultury intelektualnej czasów Richelieu, to niewątpliwie antologia przybliży zagadnienia ważne dla badaczy XVII wieku, pozostające dotychczas poza zakresem polskiego stanu badań.

Klasycyzm w literaturze polskiej XVI-XVII wieku jest rozważany w oparciu o przekłady tragedii Seneki, Corneille'a i Racine'a, które wyszły spod pióra Łukasza Górnickiego, Jana Andrzeja i Stanisława Morsztyna. Te ostatnie zostały udostępnione we wspomnianej wyżej edycji *Hippolit, tragedia jedna z dziesiąci, które wierszem łacińskim napisał Seneka i Andromacha tragedia z francuskiego przetłumaczona*. Jest ona przykrojona do standardu serii „Biblioteka Pisarzy Staropolskich”, nie zawiera zatem tak rozbudowanego merytorycznie wstępu jak antologia poetyk francuskich, uzupełnia jednak brakujące ogniwo w badaniach nad polskim klasycyzmem przedoświeceniowym.

Ostatnim etapem badań jest dziewiętnastowiecze w odsłonach późnoklasycystycznej, reprezentowanej przez Ludwika Osińskiego („*Tragedia i groza*”. *Ludwik Osiński wobec późnooświeceniowych wzorców tragedii francuskiej*, 2020; *La traduction de Corneille dans la Pologne de 1809. Les problèmes du classicisme dans “Cynna” de Ludwik Osiński*, 2017) oraz autorów librett (*Retoryczna funkcja historycznego exemplum w operze włoskiej i francuskiej I poł. XIX wieku*; jw.). W bibliografii znalazła się praca wchodząca w wiek XX: *Une théorie intraduisible ? La poétique classique française au XXe siècle en Pologne*, 2014.

Interesujące jest konfrontowanie wiedzy o klasycyzmie osiemnastowiecznym (w tym zakresie autor jest bezsprzecznie autorytetem) z przesileniem romantycznym (*Les contextes de la traduction. L'établissement de la tradition cornélienne en Pologne au tournant romantique: discours critique, pratiques, éditoriales, péritextes*, 2020).

Na osobne słowo zasługują rozprawy wyznaczające perspektywę diachroniczną. Pozwalają one śledzić zmiany w recepcji dzieł przyswajanych. W tej grupie: *Lustra królowej. Tragedia i dwór. Stan faktyczny oraz polemiczne użycie stereotypu w historii polskich*

przekładów Corneille'a i Racine'a, 2018; *Paralela między Corneille'em a Racine'em w klasycystycznej sztuce przekładu w Polsce (od Jana Andrzeja Morsztyna do Ludwika Osińskiego)*, 2016; *Obraz tragedii w perytekstach staropolskich i oświeceniowych przekładów Corneille'a i Racine'a*, 2015; *Les stratégies d'adaptation de quelques tragédies de Pierre Corneille dans le courant classiciste en Pologne (XVIIIe et XIXe siècles)*, 2014.

Studia poświęcone dramatowi znajdują dopełnienie w pracach poświęconych formom literacko-muzycznym: kantacie i operze (*Między psalmami i pornografią*, jw.; *Monolog podsłuchany czy monolog podglądany? Dramaturgia sekretu w Straszным dworze Chęcińskiego-Moniuszki i jej europejskie konteksty*, 2017; *Balladowość w przekładzie libretta opery romantycznej. Partie narracyjne w Il Trovatore Salvatore Cammarano i w Trubadurze Jana Chęcińskiego*, 2013; *Tragiczne wahanie. Casus struktury dramaturgicznej w „Halce” Moniuszki i Wolskiego*, 2014; *U źródeł stereotypu. Dramaturgiczna wartość włoskich librett operowych w ocenie paryskich krytyków z lat 1820-1840*, 2014; *„Noc tysięczna druga” Cypriana Kamila Norwida (1821-1883) i operowa poetyka unisono*, 2010.

W pracach nad przekładem zaznacza się poszukiwanie właściwych metod. Autor obserwuje teksty w aspektach translatio studii (*Pierre Dalicourt i „Sekret opóźniania starości” (1668). Zarys lektury w kontekście translatio studii*, 2014), problematyki transferu kulturowego (*Les passeurs et passeuses littéraires dans le discours identitaire en Pologne des Lumières*, 2022), recepcji kultury (*Wazowie w literaturze francuskiej – wybrane teksty i problemy*, 2021), transformacji tekstu archetypu w serii przekładów (*Metamorfozy Pigmaliona: przekład w serii transformacji tekstu archetypu. Rousseau, Baudouin, Węgierski*, 2020) oraz komparatystyki multilateralnej (*La traduction des descriptions „savantes” de Delille: le troisième chant de “L’Homme des champs” en anglais, en italien et en polonais*, jw.) W konfrontacji z testowanymi ujęciami autor wypracowuje własną metodę translatologiczną.

Monografia habilitacyjna

W roku 2020 Michał Bajer opublikował w Wydawnictwie Instytutu Badań Literackich PAN monografię *Klasycyzm. Przekład. Prestiż*, poświęconą – jak głosi podtytuł – oświeceniowym spolszczeniom tragedii Corneille'a i Racine'a (1740-1830) w perspektywie historycznoliterackiej. Autor sytuje swoje rozważania „wobec przekładoznawstwa i komparatystyki: ku historii przekładu” i „wobec badań nad tragedią klasycystyczną”. Rozwija je pod kątem tradycji przyswojenia (Rozdz. I. „Teksty, autorzy, środowiska, przekazy”), retoryki (Rozdz. II. „*Inventio i dispositio*. Od szkoły jasności do *furor* religii państwa”) i Rozdz. III. „*Elocutio*. Eliminacja stylu średniego”), poetyki (Rozdz. IV. „Okazałość, eksces,

szkatułkowa praktyka przekładu”) oraz komentarza (Rozdz. V. „Jedna linia i wiele płaszczyzn”). Klarowny podział treści, poparty nadto wstępną eksplikacją „zakresu, budowy i celów pracy”, świadczy o dyscyplinie intelektualnej, a zarazem potwierdza rzeczywiście monograficzny charakter publikacji, której zakres odpowiada konotacji tematu i przejawia ambicje syntezy, budowanej na materiale 100 dzieł tłumaczonych. Jasność tę przesłaniają nieco podtytuły, utrzymane w poetyce eseistycznej. Być może mają one na celu zaintrygowanie czytelnika zagadkowością i skłonienie przez to do lektury.

W rozdziale I. prześledzone zostały wypowiedzi interpretacyjne i krytyczne na temat wzorcowych tragedii Corneille’a i Racine’a w porządku chronologicznym: od czasów saskich, przez lata 1744-1773 („wokół Konarskiego), 1773-1801 („wokół Miera), 1801-1830 („wokół Osińskiego). Przedmiotem obserwacji są tu środowiska zakonne i magnackie Warszawy, Puław, Wilna i Galicji, a następnie kręgi akademickie i teatralne. Spojrzenie autora sięga na koniec w „czas Kopystyńskiego”, po 1830. W rozdziale II. mowa o retorycznej *inventio* (rozpatrywane są dowody logiczne, argumentacja w służbie dydaktyki, *ethos* i *pathos*) oraz *dispositio*. Zmiany modelu retorycznego prowadzą, zdaniem autora, do oratorskiego *furor*. Rozdział III. analizuje *elocutio* w tekstach kościelnych i dworskich, dowodząc stopniowej eliminacji stylu średniego. Rozdział IV., poświęcony poetyce i praktyce przekładu, eksponuje kategorie okazałości, ekscesu. W rozdziale V. omawiana jest edytorska prezentacja tekstów oraz seria translatorska w aspekcie ustanawiania i zrywania ciągłości. Zakończenie zawiera próbę syntetycznego przedstawienia wyników badań oraz obserwacji przemian dokonujących się w łonie klasycyzmu polskiego, i wobec tego zasługuje na szczególnie uważną lekturę.

Wyartykułowane tu zostało pytanie, które nurtuje czytelnika cząstkowych studiów analityczno-interpretacyjnych dr. Bajera, a mianowicie, czy o zakwalifikowaniu dzieła w poczet klasycystycznych decyduje jego afiliacja do wzoru kanonicznego o wysokim prestiżu (jak to określa autor), czy rzeczywista obecność zespołu cech formalnych, konotujących klasycyzm. Pierwsze kryterium okazuje się zawodne, bowiem „niniejsza książka może być traktowana jako historia narastania i stopniowego gaśnięcia prestiżu tekstów istotnych dla europejskiej kultury lat 1740-1830. Ukazuje też zmienną perspektywę w ocenie wartości zjawisk” (s. 298). Autor mówi wręcz o „przemocy symbolicznej”, jaką na naszą literaturę wywierali ortodoksyjni wyznawcy dramaturgii francuskiej, reprezentującej Wielką Teorię Piękną, o preponderancji racjonalizmu i ograniczeniu tradycji literackiej. Szczególną wagę ma stwierdzenie, że „w zasadzie na żadnym etapie historycznym nie można mówić o całkowitej zbieżności pracy polskich tłumaczy z założeniami dyskursywnych czy immanentnych poetyk o orientacji klasycystycznej” (s. 301). Oznacza to, że charakterystyka omawianych dzieł

wymaga uwzględnienia innych, współbieżnych nurtów estetycznych /poetyckich. Zdaniem mówiącej te słowa, wymaga wprowadzenia szerokiego kontekstu baroku w różnych jego postaciach siedemnastowiecznych (wśród nich klasycyzmu rzymskiego), a wobec tego postulatu autor wykazuje daleko idącą powściągliwość. W przedmowie do *Trzech poetyk* twierdzi nawet (idąc za wskazaniem dominującego trendu nauki francuskiej), że wprowadzenie kategorii baroku byłoby nadużyciem badawczym.

To prawda, że tłumaczenia Corneille'a i Racine'a powstające w 1740-1830 stanowiły zjawisko odrębne, charakteryzujące się większym stopniem wewnętrznej spójności niż wcześniejsze próby spolszczeń". (*Autoref.* s. 2), ale ciągłość nie została zerwana, więc bardziej systematyczna jej obserwacja, nie wyczerpująca się w nawiązaniach, byłby wielce przydatna. Autor ma wprawdzie niezaprzeczalne zasługi badawcze w studium przekładów Stanisława Morsztyna, traktowanych jako staropolskie, i słusznie wyraża niedosyt historycznymi już sadami Folkierskiego czy Weintrauba o ich barokowości. (*Autoref.* s. 10-12). Nie znaczy to jednak, że samo zagadnienie jest drugoplanowe. Przeciwnie, wymaga ono tak nowoczesnego i kompetentnego studium jak to, które poświęcił autor klasycyzmowi.

W perspektywie tradycji barokowej znajdują wyjaśnienie niektóre, obserwowane w ujęciach analitycznych zmiany, a mianowicie większy udział konceptu w przekładzie *Fedry* Turskiego, tendencja do naturalizacji emocji i wyostrzenia pointy (*acutum*) w przekładzie tejże tragedii Chomińskiego. Znakiem łączności z dziedzictwem ubiegłego stulecia jest również brak ścisłego rozgraniczenia przekładu i adaptacji, dopuszczającej swobodne poczynania tłumaczy (redukcje, amplifikacje, reinterpretacje etc.). W tradycji barokowej znajduje również oparcie retoryka emocji (furore, okazałość, eksces), przenikająca – jak wykazał autor – dramaty wzorowane na dziełach koryfeuszy siedemnastowiecznych, a zachowująca pamięć o antyku, szczególnie o tragedii senecjańskiej. *Iunctim* tego nie przekreśla formułowana przez pisarzy oświeceniowych krytyka patologicznego oratorstwa późnego baroku. Warto też pamiętać, że rozważana przez autora opozycja „doskonałość – niedoskonałość” jako „jeden z wymiarów normatywności klasycystycznej poetyki” (s. 310) przenika literaturę barokową, rozwijającą się między biegunami „szlifowania diamentów” i programowej, nieraz anarchicznej spontaniczności.

Dodajmy, że emanacją estetyki barokowej są formy słowno-muzyczne, szczególnie kantata i opera wieńcząca florenckie debaty o syntezie sztuk w narracji tragicznej, naśladowującej wzory greckie. Habilitant poświęca im wiele uwagi, nie uwzględniając jednak warstwy muzycznej, o wiele ważniejszej niż tekst libretta, nieraz pretekstowy. Nie jest przypadkiem (powiedzmy

nawiasem), że w *Strasznym dworze* Moniuszki-Chęcińskiego tryumfalnie powraca sarmacki barok.

Dyskusyjne jest także zaniechanie obserwacji indywidualnych preferencji autora, poparte precyzyjnie sformułowaną deklaracją:

„Odrzucając psychologizującą i nieostrą kategorię „oryginalności twórczej” tłumacza, proponuję dostrzec w nich element systemowy, wynikający z aplikacji kodów właściwych teorii retorycznej (zwłaszcza refleksji nad budowaniem dowodów i części wypowiedzi) oraz poetyce (zwłaszcza w zakresie rozważań nad częściami dramatu”.

Proceder skupiony na elementach systemowych pomaga niewątpliwie w porządkowaniu materiału, oddala jednak z pola widzenia to, co stanowi o „indywidualnych preferencjach autora”, a zatem jego osiągnięciach twórczych.

Monografia: habilitacyjna dr. Michała Bajera porządkuje, unowocześnia i poszerza źródłowo wiedzę o oświeceniowych przekładach dramaturgii francuskiej. Włącza do istniejącej literatury przedmiotu nowe zagadnienia oraz zjawiska tekstowe poprzednio nieegzaminowane. Wartość merytoryczna tego dzieła, a także całego dorobku Habilitanta wynika ze stabilnej podstawy metodologicznej studiów. Filarami jej są komparatystyka i translatologia. Autor porusza się na tych obszarach ze świadomością współczesnych konceptów teoretycznych (np. pojęcia serii translatorskiej, obejmującej wszystkie przekazy tekstu, w ramach której gromadzony jest zasób elementów tekstowych), zachowuje jednak wobec nich dystans, kierując się względem na adekwatność do historyczno-kulturowych uwarunkowań badanych dzieł oraz dominujących w mentalności autorów i odbiorców kategorii retoryki i poetyki. Na podkreślenie zasługuje deklaracja zachowania „perspektywy historycznoliterackiej”, bowiem perspektywa ta nie powinna być wygaszona ani uznana za wyczerpaną naukowo. Przeciwnie – zasługuje na kontynuację w wersjach unowocześnionych. Habilitant podejmuje próbę jej rozwinięcia, włączając do sfery badań ustalenia źródłowe: datowanie, okoliczności powstania tekstów, cechy życia literackiego i rynku wydawniczego, geografie przekładów, a także peryteksty. Efektem są korekty dotychczasowych ustaleń oraz poszerzenie rekonstruowanego obrazu kultury, m. in. wyodrębnienie kryteriów wyboru tekstów tłumaczonych, odmiennych w środowiskach magnackich i zakonnych, gdyż służących własnym celom politycznym i dydaktycznym. Diachroniczne obserwacje ewolucji zjawisk kulturowych i literackich ujawniają narastanie i zmierzch prestiżu wzorców francuskich, a zarazem ograniczenia zasięgu „gallomanii” pod naciskiem szerszych formacji kulturowych.

Praca dydaktyczna, organizacyjna, popularyzacja nauki

Praktyka dydaktyczna Habilitanta, dedykowana studentom I i II poziomu romanistyki oraz studentom Wydziału Humanistycznego, skupia się na obszarach języka francuskiego (*Gramatyka francuska, Konwersacja*), nauki o literaturze (*Wstęp do literaturoznawstwa, Interdyscyplinarne badania literatury*), historii kultury i literatury (*Historia literatury francuskiej XVII i XVIII wieku, Historia i kultura Francji*), translatologii (*Cwiczenia tłumaczeniowe, Językowo-kulturowe aspekty przekładu*) i teatrologii (zajęcia ze scenopisania). Godnym odnotowania eksperymentem były zajęcia z fonetyki francuskiej dla śpiewaków, prowadzone na Wydziale Wokalnym Akademii Sztuki w Szczecinie. Autoreferat nie wymienia promocji licencjackich i magisterskich ani opieki nad doktorantami, wspominając tylko o recenzowaniu pracy magisterskiej i egzaminowaniu doktorantów z języka francuskiego. W zakresie działań organizacyjnych należy odnotować współorganizację międzynarodowych konferencji naukowych, udział w Radzie Naukowej Instytutu Literatury i Nowych mediów Uniw. Szczecińskiego oraz członkostwo w zespole oceniającym kadrę Katedry Filologii Romańskiej.

Znacznie bogatsze są osiągnięcia w popularyzacji nauki: uczestnictwo w XIII Zachodniopomorskim Festiwalu Nauki, wystąpienia w ramach Dni Kultury Francuskiej i Festiwalu teatralnego Kontrapunkt, w dyskusjach na temat dramaturgii francuskiej i polskiej w Gdyni, Wrocławiu, Tuluzie, współprowadzenie letniego stażu kultury francuskiej na Uniwersytecie w Tartu w Estonii.

Aktywną obecność dr. Michała Bajera na forum popularyzacji literatury i sztuki potwierdzają błyskotliwe eseje w programach oper Pucciniego, Verdiego, Moniuszki oraz liczne szkice pisane w ramach współpracy z Narodowym Instytutem Fryderyka Chopina w Warszawie i Biurem Roku Stanisława Moniuszki, publikowane na stronach internetowych i w „Ruchu Muzycznym.” Wspomagając piórem Operę Szczecińską oraz najważniejsze w Polsce wydarzenia muzyczne ostatnich lat, Habilitant realizuje postulaty interdyscyplinarności i pracuje na rzecz wiedzy o literaturze w środowiskach artystów i melomanów.

Uwagi ogólne i konkluzja

Wszystko, co zostało powiedziane, przedstawia dr. Michała Bajera jako dojrzałego badacza, legitymującego się znacznym dorobkiem naukowym, uznanym w akademickich gremiach polskich i zagranicznych. Publikacje wychodzące spod jego pióra włączają się w dyskusję o kulturze literackiej i teatralnej oświecenia i realnie wzbogacają stan wiedzy o epoce. Przynoszą cenne ustalenia dotyczące klasycyzmu europejskiego i polskiego XVII, XVIII i XIX wieku oraz

przekładów z literatury francuskiej, pomnażają wydatnie dotychczasową wiedzę o tej formacji estetycznej w jej aspektach teoretycznym i praktycznym, o dokonujących się w jej łonie przemian i przewartościowań, a także o życiu literackim i teatralnym badanego okresu oraz o spolszczeniach literatury francuskiej i relacjach literackich francusko-polskich.

Strategia skupienia badań na wybranym obszarze, przy równoczesnych zmianach perspektyw obserwacji i kwestionariuszy, przyniosła wymierne korzyści: pogłębienie znajomości przedmiotu i usytuowanie go w szerokim kontekście kultury. Aktywność na forum międzynarodowym pozwoliła poszerzyć horyzont debaty naukowej i unowocześnić dyskurs, odpowiadający współczesnym standardom studiów humanistycznych, a doświadczenia zdobyte w studiach szczegółowych pracowały na rzecz syntezy zawartej w monografii habilitacyjnej. Uwagę zwraca również jasna świadomość zamierzeń i dokonanych odkryć, a także umiejętność wpisania ich w stan badań i zaprezentowania w sposób jasny i klarowny, z odpowiednią dozą retorycznego *ornatum* i przyjaznej w odbiorze dykcji eseistycznej.

Przedstawiając dr. Michała Bajera jako specjalistę w zakresie literatury lat 1740-1840, pragnę podkreślić, że osiągnął on sukces badawczy dzięki oparciu studiów na tekstach oraz wypracowaniu – przy pełnej świadomości tradycji jak też współczesnych trendów metodologicznych – własnego, adekwatnego do badanego materiału sposobu postępowania analitycznego i interpretacyjnego. Stanowi to cenny wkład metodologiczny we współczesne literaturoznawstwo.

Konkluzja recenzji jest zatem jednoznacznie pozytywna. Dorobek naukowy, organizacyjny, dydaktyczny i popularyzatorski dr. Michała Bajera odpowiada wszystkim wymaganiom, stawianym kandydatom do stopnia doktora habilitowanego. Wnoszę zatem z pełnym przekonaniem o dopuszczenie pana dr. Michała Bajera do dalszych etapów procedury habilitacyjnej.

Alina Nowicka-Jezowa

Warszawa, 17 grudnia 2022 roku